

Koósné Török Erzsébet – Kissné Bognár Krisztina

Kosáry Domokos, a könyvtáros, a tudományszervező könyvtárigazgató

100 éve született Kosáry Domokos

A magyar tudományos közélet 2013-ban ünnepli Kosáry Domokos akadémikus, Széchenyi-nagydíjas történész születésének 100. évfordulóját. A kiváló tudós elsősorban egyetemi oktatóként, az MTA Történettudományi Intézet nemzetközi szinten is jelentős tudományos eredményeket felmutató munkatársaként, kiemelkedő közéleti személyiségként ismert a szélesebb nyilvánosság előtt. Életének kevésbé előtérben lévő éveiben, mellőztetése idején rövid idő alatt magas szakmai színvonalon működő, tudományos munkát végző és támogató egyetemi könyvtárat hozott létre az első önálló Magyar Agrártudományi Egyetemen, 1951-től az Országos Könyvtári Központ egyetemi könyvtári előadójaként, majd 1952-től az egyetem Központi Könyvtárának könyvtárosaként, később igazgatójaként. Az 1957-es letartóztatásáig eltelt közel hét év alatt megteremtette az intézmény szakmai alapjait, a szakszerű állománygyarapítást, a bibliográfiai és tudományos tevékenység, a széles körű kiadványcsere megszervezésével, a külső kapcsolatok kiépítésével. Az Agrártörténeti Szemle és a könyvtári kiadványsorozatok elindítása, országos szakmai rendezvények megszervezése is nevéhez fűződik.

A Szent István Egyetem Gödöllői Tudományos Könyvtára 2008 októberében egyhangúlag hozott szenátusi határozattal vette fel korábbi igazgatója nevét. A centenáriumi ünneppsorozat részeként a SZIE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár (SZIE KDKL) is méltó módon kívánt tisztelni névadója előtt. A Magyar Tudományos Akadémia 2013. május 14-én neves történészek, akadémikusok részvételével tartott tudományos emlékülésen idézte fel egykori elnöke tudományos és közéleti pályafutásának legfontosabb területeit, eredményeit. A Szent István Egyetem képviselőjében Solti László rektor, az MTA Agrártudományok Osztályának elnöke, az egyetem akkori rektora a kiváló tudós agrártudományi egyetemi éveinek eseményeit – elsősorban könyvtárigazgatói működését, az agrártörténeti kutatások megindításában játszott szerepét – mutatta be előadásában.

2013. szeptember 9-én az egyetemi tanévnyitó ünnepségen került sor a SZIE KDKL kezdeményezésére az egyetemmel közösen alapított Kosáry Domokos-díj átadására. Az elismerés olyan könyvtárosoknak, levéltárosoknak, egyetemi vezetőknek, egyetemi oktatóknak és kutatóknak (dolgozóknak) ítélt oda, akik a könyvtári, levéltári munka szervezésében több éven át kimagasló eredményeket értek el, kiemelkedő színvonalú egyetemstörténeti vagy agrártörténeti kutatómunkát végeztek, illetve

elkötelezett támogatói a könyvtárnak és a könyvtárügynek. A Csikai Márta szobrászművész által készített érmet első alkalommal Walleshausen Gyula nyugalmazott könyvtári főigazgató, történész, címzetes egyetemi tanárnak (posztumusz), valamint Solti László az MTA rendes tagja, egyetemi tanárnak adományozta a díjat odaítélő kuratórium.

Az ünnepséghez kapcsolódva a könyvtár főbejárata előtti térben időszaki kiállítás nyílt Kosáry Domokos egyetemi könyvtári munkáját bemutató dokumentumokból. A tárlókban az intézményünkben keletkezett és őrzött eredeti források, fényképek másolatait, Kosáry kezdeményezésére megindult kiadványsorozatok példányait és legfontosabb munkáinak köteteit helyeztük el. Az iratok között alkalmazásával, hivatali előmenetelével kapcsolatos hivatalos dokumentumok, a könyvtári munkát bemutató beszámolók, könyvtárszakmai és az agrártörténeti kutatás kérdéseivel foglalkozó feljegyzések, előterjesztések, jegyzőkönyvek találhatóak. Az emlékkiállítás anyagát a szintén az évforduló alkalmából összeállított forráskiadványból válogattuk. A SZIE KDKL honlapjáról elérhető elektronikus kiadvány anyagai elsődleges, egyedi, igen kevésbé ismert forrásai Kosáry könyvtárosi tevékenységének, így a kutatók, történészek részére is számos értékes, új információval szolgálhatnak.

Az emlékév során kötelességünknek és kiemelkedően fontos feladatunknak tekintettük névadónk élete, még a kutatók által is kevésbé ismert és feldolgozott éveinek, valamint a működési területének eseményeire, eredményeire vonatkozó adatok feltárását és a szélesebb nyilvánossággal való megismertetését. A Magyar Tudományos Akadémián elhangzott előadás a tudományos élet szereplőinek, – az előzőekben ismertetett kiállítás és forráskiadvány – elsősorban az egyetem polgárainak figyelmét kívánta felhívni korábbi igazgatónk tevékenységére.

A *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* 45. vándorgyűlésén, 2013. július 19-én, Egerben, a könyvtárosok közösségével ismertettük meg azt a minden területet átfogó munkát, amelynek során a sem könyvtárosi, sem agrárvégzettséggel nem rendelkező Kosáry Domokos megszervezte az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárát, kialakítva szakmai és tudományos működésének kereteit. A könyvtárosként töltött időszakra is érvényesek a jeles történésznek 1983-ban megfogalmazott és a SZIE KDKL főbejárata melletti emléktáblán olvasható, életfilozófiai hitvallásként is értelmezhető szavai: „Az alkalom fel nem ismerésén, a tévedésen, a bizonytalanságon a legjobb szándék sem segít... A reális szem, a döntés és határozott cselekvés képessége viszont, akár kockázat-vállalás, akár kompromisszum van soron, meg tudja sokszorozni az erőt.”

Kosáry Domokos történész, akadémikus pályaképe

(Selmecbánya, 1913. július 31. – Budapest, 2007. november 15.)

Kosáry Domokos tanulmányait az *Eötvös Kollégium* tagjaként a *Pázmány Péter Tudományegyetemen* végezte, ahol 1936-ban szerzett doktorátust. Ezután tanulmányúton volt Franciaországban, Angliában, majd az Egyesült Államokban. 1937-től 1949-ig az Eötvös Kollégium tanáráként dolgozott, ezzel párhuzamosan 1941-től az ekkor létrehozott *Teleki Intézet* igazgatóhelyettese, majd 1945-től igazgatója volt. 1946-tól *Székfű Gyulát* helyettesítve a Pázmány Péter Tudományegyetemen az *Újkori Magyar Történeti Tanszék* professzora.

A Rákosi-rendszer uralomra kerülése után, 1949-ben, mindhárom funkciójából menesztették. Mellőztetésének időszakában, 1952 októberétől letartóztatásáig az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárában dolgozott, kezdetben önálló könyv-

tárosként, később tudományos kutatóként, végül igazgatóként. 1956-ban összegyűjtötte a forradalom idején keletkezett dokumentumokat. Politikai okokból 1957. november 14-én letartóztatták és 1958-ban négy év börtönre ítélték. 1960 tavaszán amnesztiával szabadult.

1960-tól 1968-ig a *Pest és Nógrád Megyei Állami Levéltárban* dolgozott, majd 1989-ig a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa, tudományos tanácsadója volt. 1977-ben szerezte meg a történettudományok doktora címet. 1982-ben az MTA levelező, majd 1985-ben rendes tagjává és az *Akadémia Történettudományi Bizottságának* elnökévé választották. 1990 és 1996 között két cikluson át a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt (1. ábra).

1. ábra **Kosáry Domokos**
(Foto: Gottl Egon fotóművész – Rubicon-Ház Bt.)

Kosáry az Agrártudományi Egyetemen

Az „önálló könyvtáros”

Kosáry Domokos, miután minden korábbi pozíciójából eltávolították, 1951 januárjától tiszteletdíjas-ként még a Történettudományi Intézet alkalmazásában állt, majd november 1-jétől az *Országos*

Könyvtári Központ (OKK) ideiglenes munkatársa lett.

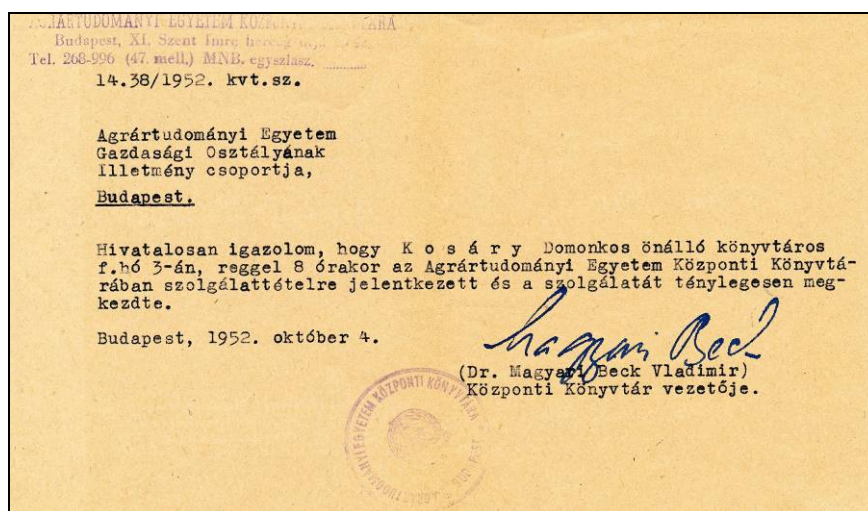
Az OKK feladatai közé tartozott a magukra hagyott és államosított főúri, egyházi gyűjtemények anyagának összegyűjtése, rendezése, működő könyvtárakba irányítása, valamint a könyvtárak szakmai munkájának támogatása. A feladatok végrehajtására ideológiai okokból korábbi munkahelyükről menesztett, tudományos ismeretekkel rendelkező, nyelveket tudó, kiváló szakembereket alkalmaztak (Ország László, Welmann Imre, Ferenczy Géza, Fitz József). Kosáry Domokos az egyetemi könyvtárak előadójaként ekkor került kapcsolatba a Magyar Agrártudományi Egyetemmel, ahol segített az egyetem Központi Könyvtárának megszervezésében és állományának összeválogatásában.

Az Országos Könyvtári Központot 1952 augusztusában megszüntették, és az agráregyetem több illetékes vezetője Kosáry széles látókörét, könyvtárügyi tájékozottságát felismerve az egyetem központi könyvtárában ajánlott állást a kiváló tudósnak. 1952. október 3-án ideiglenes alkalmazottként, „önálló könyvtáros” beosztásban kezdte meg munkáját (2. ábra). Szerzeményezési osztályvezetőként végigjárta az egyetemi tanszékeket, véleményük figyelembevételével alakította ki a gyarapítási alapelveket. Feladatai közé tartozott az olvasószolgálati csoport vezetése is, heti négy órában még kölcsönzési ügyeletet is ellátott. A szakmai munka részeként jelentést állított össze a könyvtár helyzetéről, részt vett az éves munkaterv kidolgozásában, megtervezte és előkészítette a Gödöllőre költözést, vázolta az Egyetemi Könyvtárbizottság feladat- és hatáskörét, és ezzel meg-

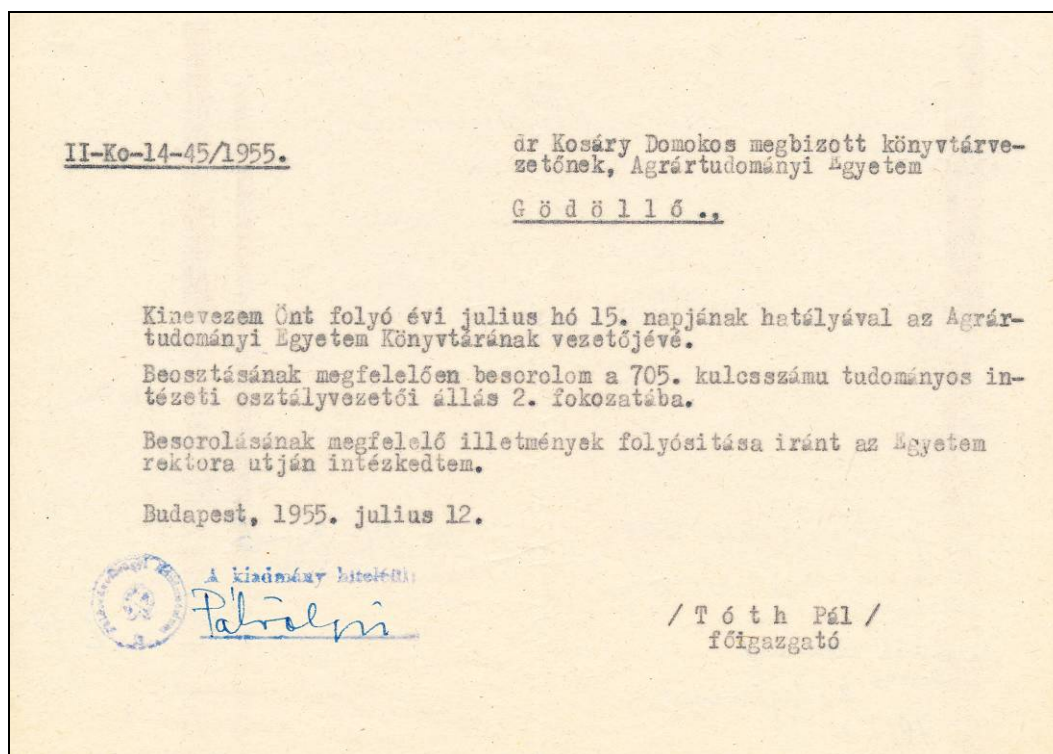
tette az első lépést a könyvtár szervezetének és működésének szabályozása felé. Könyvtári teendői mellett kutatói tevékenységét is tovább folytatta, amelyről a *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* című munkájának 1954-ben megjelent második kötete is tanúskodik.

Az Agrártudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója

A kezdetben Budapesten működő Központi Könyvtár 1954-ben költözött ki az egyetem új székhelyére, Gödöllőre. A költözés után helyzetét miniszteri-umközi bizottság mérte fel, amely az elért eredmények elismerése mellett számos hiányosságra hívta fel a figyelmet (a fejlődés ellenére a könyvtár nem tölti be a rá váró helyet; elszigetelt; tisztázatlan az arculata, más intézményekkel való kapcsolata; állománya szétszórta, feltáratlan; tájékoztató és tudományos tevékenysége elmaradott; elhelyezése, felszerelése hiányos). Az intézmény további fejlődését, szakmai színvonalának emelését kívánta biztosítani az egyetem vezetése azzal a döntésével, amelynek értelmében a korábbi igazgató távozása után 1955. január 1-jén Kosáry Domokos kapott megbízást, majd pályázat alapján kinevezést a könyvtárvezetői teendők ellátására. A pályázatokat értékelő bizottság a jelöltek közül történő kiválasztását, megbízását, kétoldalas indoklással támogatta: „... Igazolom, tudományos színvonala, könyvtári ismerete és szervezőkészsége, valamint kiterjedt nyelvismerete alapján tehát szakmai szempontból őt – mint pályázótársai közül markánsan kiemelkedőt – a bizottság első helyen javasolja kinevezésre felterjeszteni.” (3. ábra.)

2. ábra Igazolás Kosáry Domokos munkába állásáról – 1952. október 4.

3. ábra Kosáry Domokos könyvtárigazgatói kinevezése – 1955. július 12.

Az új igazgató elképzelései szerint határozott arculatú, központi jellegű, tudományos színvonalú könyvtár kialakítása indult meg, amely az egyetemen elvárt feladatok teljesítése mellett célul tűzte ki a tudományos könyvtárak sorába való beilleszkedést is.

A gödöllői berendezkedés után a könyvtár szervezeti kereteinek racionális kialakítása, a munkakörök elhatárolása volt a legfontosabb feladat. Kosáry Domokos kinevezése után egy héttel már személyzeti fejlesztésről szóló javaslatot terjesztett fel a rektornak (4. ábra).

Az állománygyarapítást továbbra is Kosáry tartotta kézben. A kiadványcsere – kapcsolatok kiépítése már korábban megindult, most egyre élénkebbé vált, amelynek eredményeként jelentősen megnőtt a külföldi partnerek száma és bővült a könyvtár állománya (155 külföldi partner, 370 könyv, 11 folyóirat). A gyarapítás során nagy figyelmet fordítottak a tudománytörténeti szempontból értékes régi művek beszerzésére, az agrártörténeti, valamint a tájékoztatást szolgáló segédkönyvek különgyűjteményének kialakítására.

A könyvtár fordítószolgálat létrehozásával segítette a külföldi szakirodalom tanulmányozását és közművelődési feladatokat is magára vállalt. A munkatársak szépirodalmi alkotásokból faliújságot szerkesztettek, évfordulókra kamarakiállításokat rendeztek, két diákszállón vándorkönyvtárakat állítottak fel, „Helikon” címmel élő folyóiratot indítottak, amelynek első rendezvényein neves tudósok irodalomtörténeti előadásai hangzottak el (*Devecseri Gábor* Homéroszról, *Esze Tamás* a kuruc költészetéről tartott ismertetést).

A hagyományos könyvtári tevékenység mellett Kosáry az intézmény tudományos jellegének megerősítésére is törekedett, két kutatási terület kijelölésével: 1. bibliográfia; könyvtártörténet- és módszertan, 2. agrártörténet.

Az 1955 őszén, az előző évi felülvizsgálat évfordulóján a minisztériumközi bizottság ismét megvizsgálta a könyvtár működését. A jegyzőkönyv szerint elismerését fejezte ki a megtett lépésekért és írásbeli dicséretben részesítette az igazgatót és helyettesét, a *Közalkalmazottak Szakszervezete* pedig „A legjobb központi könyvtári kollektíva” vándorzászlajával tüntette ki a könyvtárat.

Dr. Agráriszjetem Könyvtáránaa renielyati fejleatese

4. Agrárudományi Egyetem
Könyvtárfejlesztési
Egyetemirányítási K. gy.
10.1 727.

Egyetemünk Központi Könyvtáránaa renielyati fejleatese-
ni fejleateseivel lét fő maranatot lét fizyelembre
venniük: az egyik a miniszterian: ~~fel~~ birosap
öduymulalasa, a marik az az új rezer, mely a
Eönyvtáranz mind az apráfelsöozlatani Eönyvtárah-
lörat onagy Eönyvtáranz vár.

A birosap az allapitolta meg, hogy egyrészt
Gödöllön lét szpantitani a Eönyvtár muuatareje-
nek legyapott renet, másrészt pedig az, hogy a Eönyv-
tár öszkehaas enu felül is Evés a duéprendi fele-
datolha Eperet, és mintegy 15-20 %-os növelésre,
vagyis 4-5 új dolgozóra, mégpedig elsöszorban hudo-
manys dolgozó beallitásra van südség.

A birosapnak mindkét megallapitasa teljes mérték-
ben helyes; ~~az~~ és javasolatait, mind más vonatko-
rasban, itt is Eeventül lét viunniük, hogy Eönyvtá-
runk valóban betölthessé feladatait ~~az~~ az esse-
temen belül, és egyenrangú háss legyen a hasmló,
~~öblözet~~ Eönyvtáranz egyetemi Eönyvtáranz-
nak.

Budapest

Dr.

Budape

Az egyetem budapesti olvasókönyvtáránaa el-
látására 2 dolgozót lét Budapesten hasyunk
a Gépesmérnök. Föséves, most aláesú Eönyvtáránaa
Evetében, de saját státusunkban. Ert a feladatot
716 & 715 kulconánu dolgozós megfelelően el hudo-
jált látni. A Fobbi dolgozót ill. státushelyet (Eüti-
nösz, a magasabb kulcondmózes) Gödöllön lét
Eihelyezniük. ~~Kezdetben is szentes a birosapnak,~~
Az az allapot, hogy ~~egyetem~~ ~~és~~ magas kulconá-
nu

5

szerepvétel álltunk rá Eülön a felada-
tok elvégzésére. Erőt ad javasolom,
hogy 1 a nővérmunkás és 1 az állate-
nyesítés területén: igazán speciális ismeret-
terrel bíró tanársegédet állásunkkal együtt
omon be az esetem a Központi Könyv-
tárba arra, hogy új raktári helyszín
a Könyvtár bibliográfiai, iródatom feltárási
munkálatait végezzen.

Eljárás

És

Összefoglalva: javaslatunk 1 kutatómunkás
dolgozó (lehetőleg a 701-es vezető hely állat elérhető),
kezelés és 1 raktári dolgozó beállítását,
valamint 2 tanársegéd speciális feladatokra
tartózkodni való beontását tartalmazza. Errel
a Könyvtár jelenleg 26 főnyi létszáma
28+2-re emelkedni, ebből 2 Budapest-
ten teljesítene raktári feladatot.

Ugy gondolom, hogy errel az egészhez és a
más megelégedés érvel ~~is~~ az utolsó és eme-
lénel Errelly nővérmunkás utóán lehetne elő-
idézni, és hogy javaslatom általában alap-
sán indokolható. ~~Eppen Errelly utóán Errelly~~
~~hogy hogy a fentebb említett indoklás, ~~valamint~~~~
~~a Könyvtár raktári nővérmunkás nemcsak a~~
~~szükség esetén ~~is~~ a helyszínen is alsó teljes-~~
~~sen ~~számszámok~~, Errelly, hogy Helyszínen tar-~~
~~tanás, ha éppen a nővérmunkás indoklás meg-
délés céljából a Könyvtárral Errellyvel a led-~~
~~találkozásjaló a Könyvtár vezetőjét is meg-~~
~~lévelés.~~

Eljárás-
kötés

1955 július 22-én KD
a Központi Könyvtár vezetője

4. ábra Feljegyzés a könyvtár személyzeti fejlesztéséről – 1955. július 22. (1. és 5. oldal)

A könyvtár kiadványai: első két kiadványsorozatában az új szerzemények jegyzékeit, a harmadikban a bibliográfiákat közölte, míg a negyedik sorozat a kezdő kutatóknak kívánt útmutatást, segítséget nyújtani. Az ötödik sorozat elsődleges kutatási eredményeket és módszertani tanulmányokat közölt. Az alább felsorolt kiadványok jelentek meg Kosáry Gödöllőn töltött időszaka alatt, de a sorozatok (III., IV., V.) tovább is folytatódtak, sorozatra bontás nélkül folyamatos számozással kerültek kiadásra.

Az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának Kiadványai:

I. sorozat – *Az agrárfelsőoktatási könyvtárak új folyóiratai*

Az új folyóiratok jegyzéke megjelent: 1952., 1953., 1954–1955., 1956. és 1957.

SZIE KDKL Raktári jelzet FK 10.398

A/4-es formátum, 400-450 példányban megjelent kiadványok. A kiadványok felelős kiadója Kosáry Domokos.

II. sorozat – *Az agrárfelsőoktatási könyvtárak külföldi beszerzései*

A külföldi beszerzési jegyzék megjelent: 1957. 1. füzet, 1957. 2. füzet

SZIE KDKL Raktári jelzet FK 10.399

A/4-es formátum, 300-300 példányban megjelent kiadványok. Az első kiadvány felelős kiadója Kosáry Domokos (a második már 1958-ban jelenik meg)

III. sorozat – *Bibliográfiák*

A III. sorozatban összesen 2 szám jelent meg. Az első egy annotált bibliográfia, megjelent 1956-ban. A/4-es formátum, 500 példány. Felelős kiadója Kosáry Domokos.

SZIE KDKL Raktári jelzet SK 613.601 (1. szám)

A második, 1961-ben megjelenő számban, az *Agrártudományi Egyetemi Bibliográfia 1945–1957* címűben található Kosáry Domokos ezen időszakban megjelent írásainak bibliográfiája is (p. 225–226.).

SZIE KDKL Raktári jelzet FO 12.230

IV. sorozat – *A kutatás és tájékoztatás segédkönyvei*

A IV. sorozatban összesen 6 szám jelent meg. Az első Priszter Szaniszló: *Útmutató. Kéziratok nyomdai előkészítéséhez* (1957) és a második Walleshausen Gyula: *A mezőgazdasági tudományos kutatás és tájékoztatás segédkönyvei* címmel jelent meg (1957). Mind a két szám szerkesztője Kosáry Domokos. A második szám tartalmaz orosz, német és angol nyelvű összefoglalót is.

SZIE KDKL jelzet FO 16.060

Idézet a második szám bevezetőjéből: „Az Agrártudományi Egyetem egyre nagyobb követelményeket támaszt könyvtárával – különösen annak egyes szolgálati ágaival... szemben. A megnövekedett követelmények hívták életre e munkát, amelynek összeállításánál az egyetemi oktató-kutatómunka mellett figyelembe kellett vennünk a könyvtár mellett szervezett agrártörténeti munkaközösség, továbbá a kívülről hozzánk fordulókat egyre gyakoribb igényeit is... Munkánkat az Agrártudományi Egyetem segédkönyvtárára alapoztuk, s csak a hézagok kitöltése céljából kerestük fel a budapesti tudományos könyvtárakat. Nem mondhattunk le ugyanis az efféle bibliográfiai munka alapvető követelményéről: a könyv kézbevétele útján történő vizsgálatáról.”

V. sorozat — *Agrártörténeti tanulmányok*

Az V. sorozatban összesen 4 szám került kiadásra. Az első 2 szám jelent meg időszakában (1957), szerkesztője Kosáry Domokos, továbbá szerepel a kötetekben, hogy *E tanulmány az Agrártörténeti Munkaközösség programjának keretében készült*. Tartalmaz orosz, angol és német nyelvű összefoglalót is. A Kosáry Időszaka utáni számokban nem minden esetben készül többnyelvű összefoglaló.

SZIE KDKL Raktári jelzet FO 16.061

A sorozat első kötete Belényesy Márta: *Középkori mezőgazdaságtörténetünk kutatási módszereiről*. A kötetben szereplő szerkesztői közlés: „Kutatóink a legutóbbi időszakban nemigen foglalkoztak az agrártörténet módszertani kérdéseivel. Éppen ezért szükségesnek látszott a jelen tanulmánynak, mint olyan vitaindítónak közzététele, mely a főbb kérdéseket felveti, s így a továbbiakban elősegíti azok megoldását.”

A sorozat második kötete Makkai László: *Paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés a XVII. században*.

A IV. és V. sorozat (majd a VI. is) számai A/5-ös formátumban, szerény, de tetszetős, egységes halványzöld borítóval, nyomdai úton kerültek kiadásra változó példányszámban. A Kosáry idejében kiadott számok 550-550 példányban jelentek meg.

1957-től indult a VI. sorozat, melynek címe: *Egyéni életművek bibliográfiái*. A kiadványok mellett meg kell említeni hatalmas *cédulagyűjteményét*, amiből csak néhány maradt az egyetemen. Sokan agrártörténeti adattárnak is nevezik ezt a gyűjteményt, ezekkel is erősítve, őrizve a források tisztaságát.

A szakmai munka magas színvonalát elismerve számos szakember kereste fel Gödöllőt tapasztalatgyűjtés céljából, és 1957. július 12–13-án az Országos Könyvtárügyi Tanács ülésének is a gő-

döllői Központi Könyvtár adott otthont (5. ábra). Nem kisebb személyiségek, könyvtárosok, történészek, bibliográfusok, levéltárosok voltak jelen az ülésen, mint *Berlász Jenő, Csapody Csaba, Haraszthy Gyula, Kovács Máté, Kőhalmi Béla, Sallai István, Sebestyén Géza* (6. ábra).

5. ábra **Az Országos Könyvtárügyi Tanács 1957 júliusában, Gödöllőn tartott értekezletének résztvevői az egyetem főbejárata előtt.** (A kép jobb szélén, sötét zakóban Kosáry Domokos)

A tudományszervező: az agrártörténeti kutatások megindítása

Kosáry könyvtárigazgatóként is történész maradt. Volt egyetemi oktatóként felfigyelt arra, hogy az Agrártudományi Egyetem tantervében nem szerepelt az agrártörténet, és hogy ez a terület az intézmény tudományos életéből is hiányzott. Elhatározta, hogy a Központi Könyvtárat az agrártörténeti kutatások bázisává fejleszti. Tervének megvalósításához sikerült befolyásos személyek (*Lázár Vilmos, Penyigey Dénes, Kiss Albert*) támogatását megszereznie.

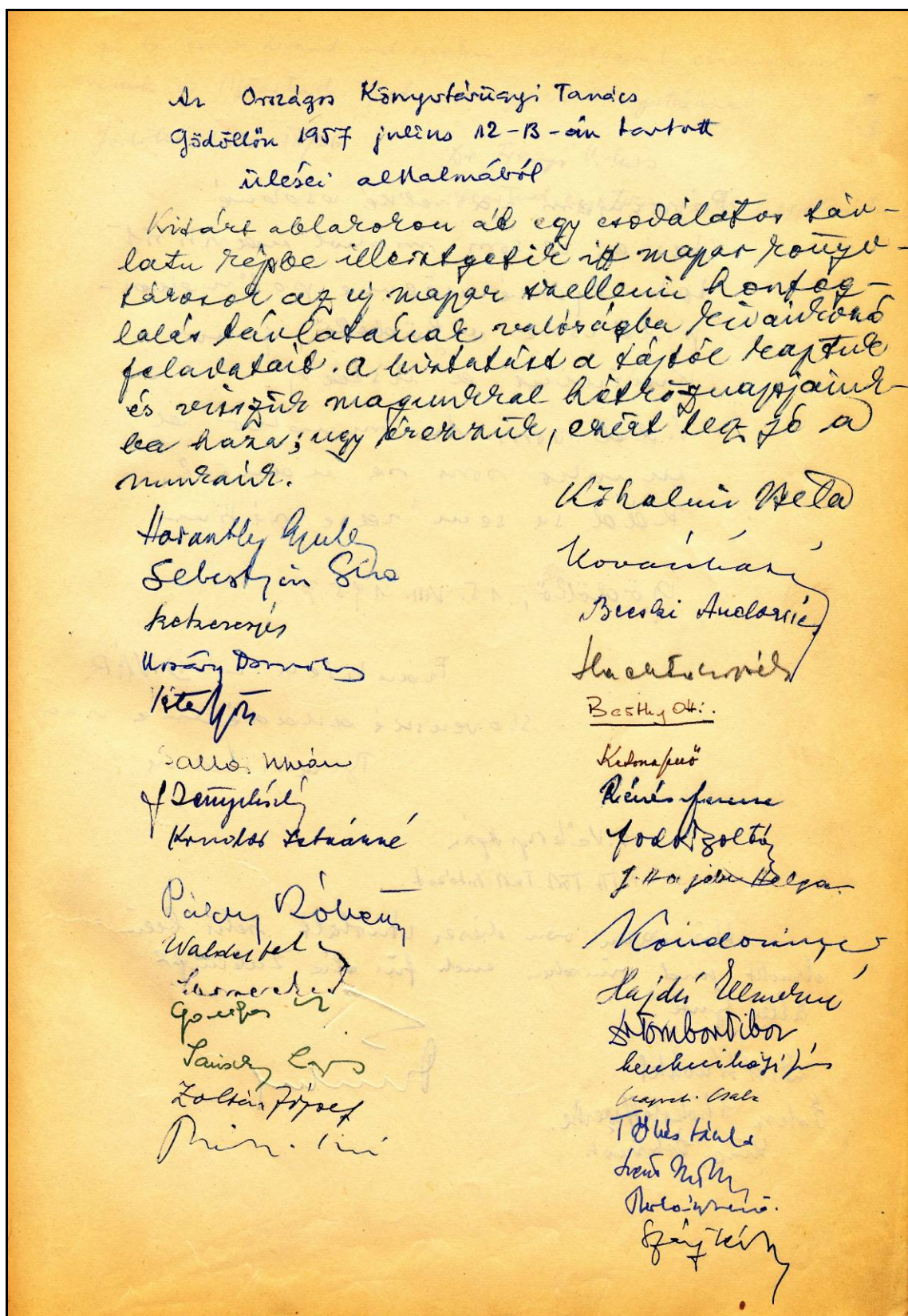
Az Egyetemi Tanács 1955 júliusában határozott arról, hogy az egyetem befogadja az agrártörténeti kutatásokat. Az agrártörténeti hagyományok feltárásának elősegítését a könyvtár feladatai közé sorolta és megbízta az igazgatót, hogy kezdje meg az *Agrártörténeti Munkaközösség* megszervezését.

Az agrártörténettel foglalkozó kutatók között már korábban felmerült munkájuk összehangolásának

igénye, amelyet az intézményi támogatás most lehetővé tett. A munkaközösség alakuló ülésére 1956. április 13-án került sor. A jelenlévők (*Hársfalvi Péter, Hoffmann Tamás, Lányi Ottó, Lázár Vilmos, Makkai László, Nagy István, Nagy Tibor, Penyigey Dénes, S. Sándor Pál, Szabad György, Tálasi István, Torday Györgyné, Varga János, Vörös Károly, Wellmann Imre*) előtt Kosáry ismertette az Egyetemi Tanács határozatát és az általa legfontosabbnak tartott teendőket. Legsürgetőbb feladatnak egy folyóirat – az *Agrártörténeti Szemle* – elindítását tartotta, amelynek szerkesztését magára vállalta. Bejelentette, hogy a könyvtár V. kiadványsorozataként megkezdik az *Agrártörténeti tanulmányok* megjelentetését, a gödöllői könyvtár gyűjtőkörét kiterjeszti az agrártörténeti munkákra is, valamint hogy az intézmény vállalja a munkaközösség adminisztratív feladatainak ellátását. Javasolta egy *Agrártörténeti Konferencia* rendezését, amely az agrártörténet jelenlegi helyzetének felmérése után a jövő feladatait határozná meg. A konferenciát 1956. szeptember végén kívánták megtartani, megvalósítását azonban a történelmi események megghiúsították.

A munkaközösség ülésén megfogalmazott tervek közül a legfontosabb valóra vált: 1957 tavaszán megjelent az *Agrártörténeti Szemle Historia Rerum Rusticarum* I. évfolyam összevont első két száma, melyet az Agrártörténeti Munkaközösség közreműködésével az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára adott ki (7. ábra). A kiadás helyéül Budapest–Gödöllő szerepel, a kiadás költségeit az egyetem vállalta (8. ábra). Az ideiglenes szerkesztőbizottság tagja volt Kosáry Domokos, Lázár Vilmos, Makkai László, Penyigey Dénes, Szabad György, Szabó István, Tálasi István, Wellmann Imre, a szerkesztőségi titkár *Gunst Péter*, a felelős kiadó pedig Kosáry Domokos. A szemle rovatai: Közlemények; Krónika; Szemle; Agrártörténeti Bibliográfia 1953–1955. (I. rész).

Egy rövid idézet a bevezetőből: „Ami az Agrártörténeti Szemle témakörét illeti, a magyar mezőgazdaság haladó hagyományait feltárva a tulajdonképpeni mezőgazdasági termelés történetén túl az agrártudományok történetére, úttörő jelentőségű képviselőinek életművére is figyelmet kell fordítani... Egyének, irányok és intézmények szerepének értékelésénél természetesen mindenkor behatóan vizsgálnunk kell összefüggésüket saját koruk gazdasági és társadalmi feltételeivel... Természetes azonban, hogy éppen a termelőerők konkrét vizsgálatánál kell majd a legtöbb hiányt pótolnunk.” [4]

6. ábra A „Könyvtár emlékkönyve” – Az Országos Könyvtárügyi Tanács résztvevőinek bejegyzése – 1957. július 12–13.

Az Agrártörténeti Szemle 1957. évi 3–4. (összevont) számát Kosáry még nyomdába adta, de az

1958-ban megjelent kiadványban neve már csak egy könyvismertetés alatt olvasható.

AGRÁRTUDOMÁNYI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA GÖDÖLLŐ

Kérjük, hogy az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára számára

Agrártörténeti Szemle

cimen egy, a mezőgazdaság történetének kérdéseivel foglalkozó, sokszorosított szakfolyóirat kiadását engedélyezni sziveskedjék.

Indokolás: A magyar mezőgazdaság haladó hagyományainak feltárása, a magyar mezőgazdasági termelés történetének, a termelőerők fejlődésének vizsgálata és a magyar agrártudományok kibontakozásának figyelemmel kísérése igen jelentős nemcsak a történettudomány, hanem az agrár szakemberek számára is. Mind a Szovjetunio, mind a népi demokratikus országok, de más külföldi országok kutatói is igen komoly kutatásokat végeznek abból a célból, hogy saját országuk mezőgazdasági történetét feltárják és hozzáférhetővé tegyék azt a multat, melyből a haladás utja a jelenen át² jövő felé vezet.

Ilyen agrártörténeti vizsgálatokkal Magyarországon is jónéhány szakképzett kutató foglalkozik, eddig azonban együttműködés és kellő segédeszközök hiánya folytán sok nehézséggel találták szemben magukat. Ezért alakult meg az Agrártudományi Egyetem kezdeményezésére egy, a különböző intézmények kutatóiból álló agrártörténeti munkaközösség. A munkaközösség résztvevőinek egyhangú kívánsága az volt, hogy az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára adjon ki egy tanulmányokat, forrásszövegeket, bibliográfiai tájékoztatást stb. tartalmazó agrártörténeti szemlét, mint amely nélkülözhetetlen segédeszköze a mezőgazdaság története kutatásának.

Előállítás módja: Sokszorosítva.

Terjedelem: Évente két kettős szám, összesen mintegy 500 oldal terjedelemben.

Formátum: Az egyetemi jegyzetknél használatos A5 formátum.

Szerkesztő: Kosáry Domokos.

Az ideiglenes szerkesztőbizottság tagjai: A szerkesztőn kívül: Lázár Vilmos egyetemi tanár, az Agrártudományi Egyetem Továbbképző Intézetének igazgatója, Makkai László kandidátus, a Történettudományi Intézet munkatársa, Penyigey Dénes, az Agrártudományi Egye-

./.

- 2 -

tem tanára, Szabad György kandidátus, docens az Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsészeti karán, Szabó István egyetemi tanár /Debrecen/, Tálasi István egyetemi tanár, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem néprajzi tanszékének vezetője és Wellmann Imre gazdaságtörténész, a Fővárosi Levéltár vezetője.

Terjesztés módja: A folyóirat terjesztését az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára végzi. A lapot az agrártörténeti munkaközösség tagjai, továbbá hazai és részben külföldi tudományos csereútján agrártörténettel foglalkozó tudományos intézmények kapják.

Más érdeklődők számára az egyes számok az Egyetem jegyzetirodájától, a jegyzetekhez hasonló feltételek mellett szerezhetők be.

Felelős kiadó: Az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója: Kosáry Domokos.

Gödöllő, 1957, május 14.

Lázár Vilmos

/Lázár Vilmos/

az Agrártörténeti Munkaközösség elnöke

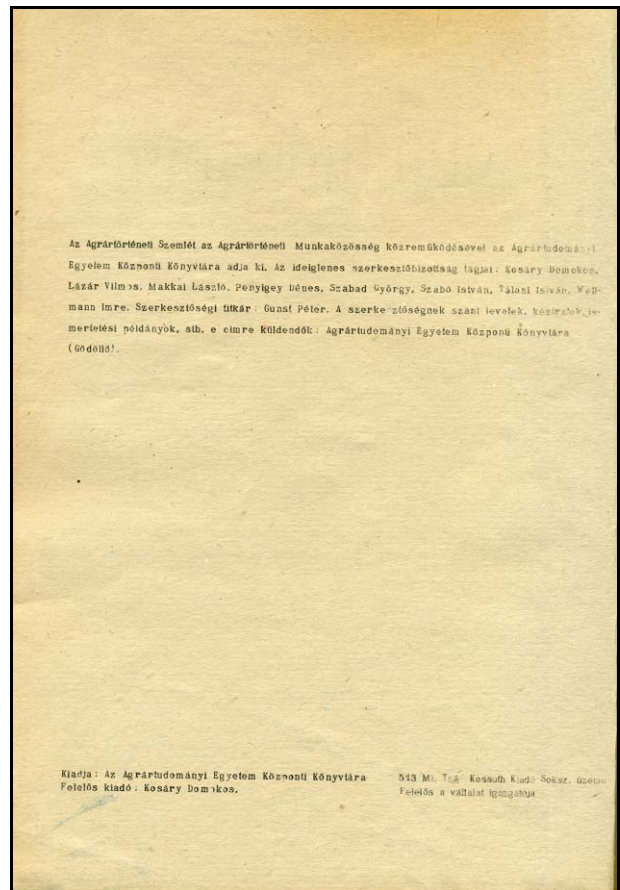
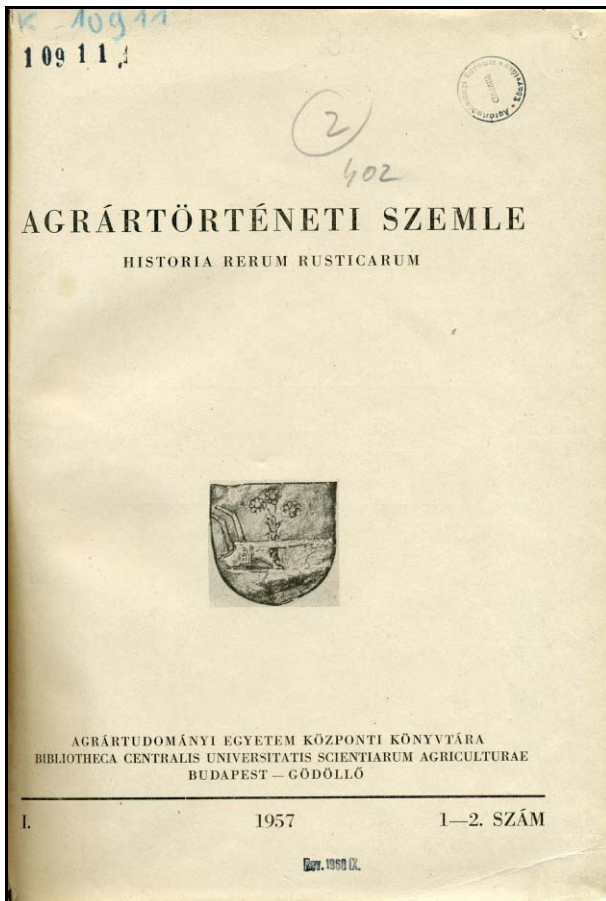
Kosáry Domokos

/Kosáry Domokos/

a Központi Könyvtár igazgatója

7. ábra Az Agrártörténeti Szemle engedélyeztetési kérése – 1957. május 14. (2 oldal)

8. ábra Az Agrártörténeti Szemle 1–2. összevont száma. A borítón az eke legrégebbi, 1456-ból való magyar ábrázolása szerepel (2 oldal)

Ismert, hogy Kosáry Domokos az 1956-os forradalom előtt résztvevője volt a fontosabb eseményeknek, jelen volt a jelentősebb történések helyszínén, részt vett különböző bizottságok munkájában, de ezek közül csak az egyetemhez kötődő eseményekről teszünk említést. Az 1956. november 2-án tartott egyetemi összedolgozói értekezleten a forradalom tisztaságának megőrzésére szólította fel a jelenlevőket, felhívta a figyelmet arra, hogy az egyéni sérelmek megtorlása nem vezet eredményre, valamint hogy a szovjet emlékművek megronsgálása ellen fel kell lépni.

A forradalom utáni vizsgálatok során meghallgatták, szerepét pozitívnak ítélték meg, 1957 tavaszán tudományos intézetvezetői besorolást kapott. November 4-én még egy nemzetközi kiadványban az egyetemről megjelentetni kívánt adatok pontosítására tett javaslatot, majd november 14-én este otthonában tartóztatták le, amikor éppen egy előadást írt, amelynek az Agrártudományi Egyetem egy ünnepi ülésén kellett volna elhangzania.

November 27-én az egyetem egyik oktatója kapott ideiglenes megbízást a könyvtár vezetésére, december 11-én Kosáry távollétében, a könyvtári részlegek vezetőinek közreműködésével került sor az átadás-átvételre. A korszakra jellemző az egyetemi vezetésnek a főhatósághoz írt, 1958. október 15-én kelt levele, a korábbi könyvtárigazgató munkaviszonyának rendezésével kapcsolatban: „Kosáry Domokos jelenleg börtönbüntetését tölti. Közel egy éve letartóztatták. Első fokon kémkedés büntetésében mondta ki bűnösnek a bíróság és 8 évi börtönbüntetést kapott. Minderről csak hallomásból tudunk, mivel hivatalos tájékoztatás elől – az ügy jellege miatt – elzárkózik a bíróság.” Az egyetem jogtanácsosa 1958. november 21-én tájékoztatta a Munkaügyi Csoportot a megkeresés eredményeként érkezett intézkedésről, amelynek értelmében az „F. M. Szakoktatási és Kísérletügyi Főigazgatója...Kosáry Domokos könyvtári tudományos osztályvezető munkaviszonyát 1958. július 3. napjának hatályával jogerősen, azonnali hatállyal megszüntette.” Kosáry ... könyvtárosi pályafutása így hivatalosan egy évvel a letartóztatás után ért véget.

Áttekintő táblázat: Kosáry Domokos alkalmazásának időrendi összefoglalása

1951. november 1. – 1952. augusztus 15.	Az Országos Könyvtári Központ ideiglenes alkalmazottjaként van kapcsolata a Magyar Agrártudományi Egyetemmel.
1952. október 3-tól	Ideiglenes alkalmazottként, az <i>önálló könyvtáros</i> elnevezésű, 714/3-as kulcsszámú és fizetési fokozatú álláshelyet tölti be.
1954. október 1-től	Átminősítik a 708-as kulcsszámú <i>önálló tudományos kutató</i> munkakörbe – Kosáry Domokosnak szóló irat. (Megjegyzés: angol és francia nyelvpótlékban is részesül 1953. március 19-től.)
1955. január 1-től	<i>Megbízott könyvtárvezetői megbízás</i> (az előző vezető más munkakörbe való elmenetele miatt) – feladat átvételére szóló utasítás.
1955. július 15-től	<i>Kinevezett könyvtárvezető</i> (pályázat útján) besorolva a beosztásnak megfelelően a 705. kulcsszámú <i>tudományos intézeti osztályvezetői</i> állás 2. fokozatába – Kosáry Domokosnak szóló kinevezés.
1956. január 1-től	Átsorolás kérése a 701. <i>tudományos intézet vezetői</i> állásra (átsorolás dátuma 1956. október 9., de visszamenőleges hatályú) – <i>Máthé Imre</i> rektor előterjesztése az FM Szakoktatási Főigazgatóságának.
1957. április 1-től	Átsorolás kérése 701. <i>tudományos intézet vezetői</i> állásra – <i>Kolbai Károly</i> rektor előterjesztése az FM Szakoktatási Főosztálynak.
1957. november 14.	Letartóztatás.
1958. október 15.	Felmentés kezdeményezése az illetékes főhatóságnál a könyvtár-igazgatói teendők ellátása alól – előterjesztés.

Kosáry Domokos gödöllői emlékezete: az egyetemi díszpolgár és a könyvtár névadója

Kosáry Domokos 1960-ban amnesztiával szabadult börtönéből, majd a *Pest és Nógrád Megyei Állami Levéltárban* helyezkedett el. Az Agrártudományi Egyetemre a következő esztendőben már vendégként tért vissza. A Gödöllőn, 1961. szeptember 18–19-én rendezett *Országos Bibliográfiai Munkaértekezleten* a levéltár képviselőjeként a Szakbibliográfiai Munkabizottság Társadalomtudományi Szekciójában szolt hozzá a könyvtár-szakmai kérdésekhez.

Pályafutása később a *Történettudományi Intézetben* folytatódott, majd az akadémia elnökeként kapcsolta újabb jelentős esemény a Gödöllői Agrártudományi Egyetemhez. 1995-ben tevékenységét a GATE díszpolgári cím adományozásával ismerte el.

A Szent István Egyetem Gödöllői Tudományos Könyvtára az Egyetemi Szenátus 2008. október 29-i ülésén kezdeményezte Kosáry Domokos nevének felvételét. A névfelvételi ünnepi szenátusi ülésre 2009. január 21-én került sor, amelyen a család képviselőjeként *Kosáry Judit* professzor

asszony vett részt. *Pálinkás József* akadémikus, az MTA elnöke ünnepi beszédében idézte fel a kiváló tudós alakját, majd az Agrártudományi Egyetem szolgálatában eltöltött éveiről, könyvtárosi tevékenységéről volt közvetlen munkatársa, Walleshausen Gyula nyugalmazott könyvtárigazgató, történész tartott előadást. Az ünnepi esemény a könyvtár főbejárata előtt felállított emléktábla avatásával és a névadóra emlékező kiállítás bemutatásával zárult.

Walleshausen Gyula előadásában így emlékezett egykori igazgatója személyiségére: „Szívén viselte könyvtára sorsát még szabadsága alatt is. ... A bizalom és a türelem, a jóindulat motiválta gondolkodását és ítéletét. A dorgálás nem volt ínyére. Ha valaki hibázott, türelmesen elmagyarázta – ha úgy adódott – humorral vegyítve – miként kellett volna tennie. Ebből senki ne következtessen valamiféle érzelmektől mentes egykedvűségre: ember volt, mérhetetlenül felbosszantotta a rosszindulattal párosult ostobaság, s nem maradt adós a helyénvalóan csípős, ironikus válasszal. ... Hálás volt az Agrártudományi Egyetemnek, hogy befogadta, s igen rövid idő alatt nem csupán kiemelte könyvtárát a szervezetlenségéből, hanem a legjobbak közé vezette. A Gödöllőn töltött éveket joggal nevezheti

a mai Szent István Egyetem gödöllői könyvtára a felemelkedés korának, az agrárhistoriográfia pedig dicső fejezetének.”

A névadó ünnepségre készített tanulmányában Walleshausen Gyula az Agrártudományi Egyetemen könyvtárosként töltött évek mérlegét is megvonta: „Kosáry Domokos kiemelkedő tagja volt annak az eredeti hivatásából kiszorított csapatnak, Berlász Jenőtől Keresztury Dezsőig és Bibó István-tól Kovács Mátéig, akik a diktatúra afféle tudós rab-szolgáiként, a tudomány iránti elkötelezettségből mentették, majd gyűjteményekké rendezték a nemzet pusztuló–kallódó szellemi kincseit, s közben megszervezték és korszerűsítették, s – a történelem fitoraként – magas szintre emelték a hazai könyvtárügyet. Legyen az utókor hálás nekik, a gödöllői egyetem kétszeresen is Kosáry Domokosnak.”

Irodalom

Beköszöntő. Interjú Kosáry Domokossal: Az interjút készítette Varga Zsuzsanna. *Agrártörténeti Szemle. Historia Rerum Rusticarum.* 48, 1–4. sz., 2007. p. 1–4.

HANÁK Gábor: Kosáry Domokos pályaképe. In: *Homage à Kosáry Domokos.* Szerk. Ferch Magda, Ormos Mária. Közread. a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia. Budapest, Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, 2009. p. 86–122.

KOÓSNÉ TÖRÖK Erzsébet – KISSNÉ BOGNÁR Krisztina (szerk.): Kosáry Domokos, az Agrártudományi Egyetem tudományszervező könyvtárigazgatója. Forrás-

kiadvány Kosáry Domokos az Agrártudományi Egyetemen keletkezett, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban őrzött irataiból (elektronikus). 2013.

<http://lib.szie.hu/page/kosary-domokos-az-agrartudomanyi-egyetem-tudomanszervezo-konyvtarigazgatoja>

KOSÁRY Domokos: Bevezető. *Agrártörténeti Szemle. Historia Rerum Rusticarum.* 1, 1–2, 1957. p. 3–8.

WALLESHAUSEN Gyula: Kosáry Domokos, a tudományvezető könyvtárigazgató. Szerk. Koósné Török Erzsébet. Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár, Gödöllő, 2009.

Beérkezett: 2013. X. 16-án.

Koósné Török Erzsébet
a Szent István Egyetem Egyetemi Könyvtár főigazgatója, egyben a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár megbízott igazgatója, az IKSZ Tudományos- és Szakkönyvtári Tagozat vezetője.
E-mail:
Koosne.Torok.Erzsebet@lib.szie.hu

Kissné Bognár Krisztina
a Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár (SZIE KDKL) főlevéltárosa, a szaklevéltár vezetője, az MFLSZ elnökségi tagja.
E-mail:
Kissne.Bognar.Krisztina@lib.szie.hu

Lépést kell tartaniuk az informatikával a statisztikusoknak

Az informatika gyors fejlődése nagy kihívás elé állítja a statisztikusokat, alkalmazkodniuk kell, hogy az új technikát integrálni tudják a statisztikai rendszerekbe – mondta *Vukovich Gabriella*, a *Központi Statisztikai Hivatal (KSH)* elnöke Budapesten, a Statisztika Nemzetközi Éve alkalmából rendezett konferencián.

A rendezvény megnyitóján *Németh Zsolt*, a KSH alelnöke elmondta, a statisztika alkalmazkodóképessége azon mérhető le, hogy mennyire képes reagálni a mindennapi élet rezdüléseire. A konferencián előadások hangzottak el a mindennapi életet felmérő statisztikákról. *Kovács Benedek* főtanácsos a munkahelyi produktivitást is meghatározó alvásról tartott előadásában elmondta: a vizsgálatok szerint a jobb anyagi körülmények között élő és képzettebb emberek kevesebbet alszanak a más csoportba tartozóknál. Egy tíz évvel ezelőtti európai vizsgálatból idézve ismertette: az emberek Norvégiában alszanak a legkevesebbet, 8,1 órát, míg a legtöbbit, 9,1 órát Bulgáriában. Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el 8,5 órával. Az időmérleg valójában az ágyban töltött időt méri, tehát az alvás ennél kevesebb, a felmérés ugyanakkor nem ad választ a pihenés minőségére, vagyis az alvástalanságra – jegyezte meg az előadó.

Havasi Éva főtanácsadó a szegénység formáiról végzett felmérés megállapításait ismertette. A vizsgálat során három szegénységi csoportot különítettek el. A tárgyaikban szegények közé sorolták azokat, akik rossz lakáskörülmények között élnek, de a jövedelmük meghaladja a szegénységi küszöböt. Közülük 7 százalék diplomás és sok közöttük az idős ember. A megélhetési szegények lakáskörülményei jobbák, de az egy főre jutó jövedelmük alatta marad a havi 50 ezer forintnak. Ebbe a csoportba tartoznak tipikusan a több gyermeket nevelő, fiatalabb családok. Végül a mélyszegények az előbbi két csoport hátrányait együttesen szenvedik el. Szinte valamennyien 60 év alattiak. Az első csoportba 1,1 millióan, a másodikba 1,3 millióan, míg a harmadikba 790 ezren tartoznak ma Magyarországon – hangzott el a konferencián.

/SG.hu Hírlevél, 2013. október 9., <http://www.sg.hu>

(B.Bné)